

УДК 378.016:811.111]:16-043.83
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-4-14>

Світлана ЛОБАНОВА,
orcid.org/0000-0002-4432-3552
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної та української філології
Луцького національного технічного університету
(Луцьк, Україна) svitlanalobanova000@gmail.com

Валентина ТРИНДЮК,
orcid.org/0000-0002-8326-3740
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філології
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
(Луцьк, Україна) tryndiuk_va@ukr.net

Алла МАРТИНЮК,
orcid.org/0000-0002-5979-3936
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної та української філології
Луцького національного технічного університету
(Луцьк, Україна) alla-mart@ukr.net

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЗВО У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Важливим фактором, який впливає на легкість висловлення критичного мислення, є знання мови. Критично мисляча особистість може добре висловити свою думку за допомогою правильного використання мови в усній або письмовій формі. Ця компетенція письма позитивно впливає на ефективність критичного мислення. Крім того, вдосконалення студентів у письмі відбувається разом із вдосконаленням навичок вираження більш глибоких рівнів думки.

Звернено увагу на те, що легкість викриття аргументації залежить від того, як людина добре володіє мовою та як застосувати знання у дискурс, щоб критична думка була доступною для інших.

Звернено увагу на те, що легкість викриття аргументації залежить від того, як людина добре володіє мовою та як застосувати знання у дискурс, щоб критична думка була доступною для інших. Він обробляється одночасно зі способом критично мислити, формулюючи спосіб розвитку своєї думки.

Основною метою цього дослідження є оцінка критичного мислення студента та визначення факторів, що впливають на його розвиток. В якості точки аналізу є дві мети, сформульовані для проведення цього дослідження. По-перше, це дослідження має оцінити рівень критичного мислення студентів. Це досліджує здібності здобувачів освіти аргументовано відстоювати свою думку, визнавати альтернативні точки зору та робити висновки щодо своїх ідей. По-друге, аналіз, проведений у цьому дослідженні, спрямований на виявлення факторів, що впливають на розвиток критичного стану мислення.

Оцінювання критичного мислення проводилося за допомогою ділового листа англійською мовою. Студентам надавалася можливість проаналізувати зразки, свою роботу та роботу своїх одногрупників.

У цьому дослідженні студенти продемонстрували різні показники критичного мислення. Це має відношення до теоретичного обґрунтування, що критичне мислення – це не миттєва передача знань студентам. Виразити критичне мислення англійською мовою під час ділового листування, також стає важливою справою для студентів. Що має тісний зв'язок з такими факторами, як стратегії навчання та звичка до читання.

Ключові слова: критичне мислення, розвиток критичного стану мислення, ділове листування, англійська мова, студенти ЗВО.

Svitlana LOBANOVA,
orcid.org/0000-0002-4432-3552
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign and Ukrainian Philology
Lutsk National Technical University
(Lutsk, Ukraine) svitlanalobanova000@gmail.com

Valentyna TRYNDIUK,
orcid.org/0000-0002-8326-3740
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Philology
Municipal Institution of Higher Education "Lutsk Pedagogical College" of Volyn Regional Council
(Lutsk, Ukraine) tryndiuk_va@ukr.net

Alla MARTYNIUK,
orcid.org/0000-0002-5979-3936
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign and Ukrainian Philology
Lutsk National Technical University
(Lutsk, Ukraine) alla-mart@ukr.net

FORMATION OF CRITICAL THINKING OF STUDENTS IN THE PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE

An important factor affecting the ease of expressing critical thinking is language proficiency. A critical thinker can express his opinion well through the correct use of language in oral or written form. This writing competence has a positive effect on the effectiveness of critical thinking. In addition, students' improvement in writing occurs along with improvement in their ability to express deeper levels of thought.

Attention is drawn to the fact that the ease of exposing an argument depends on how well a person knows the language and how to apply knowledge to discourse so that critical thought is accessible to others. It is processed simultaneously with the way a critical thinker formulates the way of developing his opinion.

The main purpose of this study is to evaluate the student's critical thinking and to determine the factors influencing its development. As a point of analysis, there are two goals formulated for conducting this study. First, this research should assess students' level of critical thinking. It examines learners' ability to reason, recognize alternative viewpoints, and draw conclusions about their ideas. Secondly, the analysis carried out in this study is aimed at identifying factors influencing the development of a critical state of thinking.

Critical thinking was assessed using a business letter in English. Students were given the opportunity to analyze the samples, their work and the work of their classmates.

In this study, students demonstrated different indicators of critical thinking. This is related to the theoretical justification that critical thinking is not an instant transfer of knowledge to students. Expressing critical thinking in English during business correspondence also becomes an important matter for students. Which is closely related to factors such as learning strategies and reading habits.

Key words: *critical thinking, development of a critical state of thinking, business correspondence, English language, students of higher education institutions.*

Постановка проблеми. В епоху швидких змін і перевантаження інформацією здатність критично мислити є надзвичайно важливою, ніж будь-коли. Критичне мислення дає студентам навички аналізу, оцінки та прийняття обґрунтованих рішень, орієнтуватися в складних проблемах, мислити самостійно та ставати активними учасниками формування свого життя та суспільства.

Сучасні дослідники у сфері методів розвитку критичного мислення (Калиняк (2020), Козира В. (2017), Морська (2020), Мединська (2021), Пометун (2018), Цьома (2019), Asyari (2017), Bustami (2017), Wibowo M., Purwaningsih N., & Munadi S.

(2018) та ін.) під критичним мисленням розуміють сукупність якостей та умінь, що зумовлюють високий рівень дослідницької культури студента та викладача.

Людина, що вміє критично мислити, володіє різноманітними способами інтерпретації та оцінки інформації, здатний виділяти в тексті протиріччя та типи присутніх у ньому структур, аргументувати свою точку зору, спираючись не тільки на логіку, а й на уявлення співрозмовника. Такий студент відчуває впевненість у роботі з різними типами інформації, може ефективно використати найрізноманітніші ресурси. Студента, який

має критичне мислення, відрізняють такі якості: готовність до планування, гнучкість, наполегливість, готовність виправити свої помилки, пошук компромісних рішень.

Аналіз досліджень. Дослідженню проблеми розвитку критичного мислення присвячені праці таких науковців, як Asyari (2016), Bustami (2017), Wibowo M., Purwaningsih N., & Munadi S. (2018) та інші. У працях вітчизняних дослідників (Калиняк (2020), Козира В. (2017), Морська (2020), Мединська (2021), Пометун (2018), Цьома (2019) та ін.) питання критичного мислення розглядається в плані впровадження даної технології в освітній процес для його покращення і ефективності. Науковці в своїх працях описують не тільки теоретичні аспекти проблеми, а й дають практичні поради.

Мета статті: перевірити ефективність навчання критичного мислення на змістовному занятті у студентів третього курсу.

Виклад основного матеріалу. Вивчення іноземної мови зосереджується на аналітичному мисленні, тобто синтезує знання з прочитаного, щоб застосувати їх у повсякденному житті. Завдання викладача розвивати у студентів здатності критично мислити, а саме: здатність робити посилення (висновок); дедукція; визнання припущення; інтерпретація; оцінка аргументу, тому що в повсякденному житті необхідно весь час думати і приймати рішення. Якщо навчати студентів мати навички мислення та зв'язків, це може сприяти розвитку потенціалу мислення, який існує всередині людини, щоб досягти свого найвищого потенціалу.

Дослідження Ж. Піаже поклали початок виділенню двох рівнів мислення: мислення першого порядку виявляє та досліджує зв'язки між об'єктами, в той час як мислення другого порядку включає у себе думки про думки, пошук зв'язків між відносинами та маневрування між реальністю та можливістю.

Рис. 1. Чотири етапи або кроки в критичному осмисленні практики за Lipton, (1991)

Зокрема, Daud (2004), Husin (2004) погоджуються із різними визначеннями критичного мислення, та трактують, що критичним мисленням виступають свідомі зусилля з визначення того, які твердження вважати правильними, а які – ні.

Поширення критичного мислення у викладанні англійської мови (Калиняк, (2020), Козира, (2017), Мединська, (2021), Морська, (2020) та ін.) має велике значення з кількох причин: якщо ті, хто вивчає мову, можуть контролювати своє власне мислення, вони можуть контролювати та оцінювати власні способи навчання більш успішно; критичне мислення розширює навчальний досвід студентів і покращує мовлення; критичне мислення має високий ступінь кореляції з досягненнями студентів.

Зокрема, студенти можуть стати досвідченими користувачами мови, якщо вони мають мотивацію та навчаються способам демонстрації критичного мислення у використанні іноземної мови, що означає, що вони повинні рефлексувати над виробленням ідей, і можуть критично підкріпити ці ідеї логічними деталями. Розвиток мови і мислення є тісно пов'язані між собою, і навчання навичкам критичного мислення вищого рівня є невід'ємною частиною освітнього компонента *«Іноземна мова за професійним спрямуванням»*.

Зокрема, С. Мединська зазначає фактори, які впливають на навички критичного мислення тих, хто вивчає мову, серед них – оцінка використовуваних методів. Тому, керуючи способами оцінювання здібностей студентів, які вивчають англійську мову, викладач має допомогти розвинути навички критичного мислення. Оцінювалося засвоєння студентами знань англійської мови, коли вони розглядали та працювали із зразками ділового листування (Мединська, 2021).

Критичне мислення включається в процес письма, оскільки студенти генерують ідеї за допомогою вирішення проблем – процес із використанням ряду когнітивних і лінгвістичних навичок.

Мета дослідження: перевірити ефективність навчання критичного мислення на змістовному занятті у студентів третього курсу ЛНТУ. Предметом цього пошукового дослідження було взято за основу написання ділового листа.

Навчання критичному мисленню було зроблено головним чином для того, щоб навчити студентів бути самостійними у навчанні. Це навчило їх залучатися до основних рис критичного мислення, коли вони виконували свої самостійні завдання, які в довгостроковій перспективі дозволили б їм прийняти більш-менш самостійне вирішення. Зокрема, це навчило їх засвоювати

такі послідовні навички: встановлення цілей, виявлення припущень, перевірка обґрунтованості припущень, визначення кількох альтернатив для досягнення цілей, зважуючи на наслідки для кожної, та вибір конкретних шляхів досягнення цілей.

Оскільки студенти займалися самостійним навчанням, в якому вони шукали та знаходили для себе навчальні матеріали, вони також навчалися критично оцінювати джерела, які вони отримали; переконувалися, що знайдені ними матеріали були надійними, повними та могли використовувати для досягнення мети, яку вони поставили на початку.

На додаток до цього, їх також навчили використовувати ряд відкритих поглядів та ставлення, яке є типовим для критично мислячої особистості: бажання розглядати нові альтернативи та точки зору інших, зважати на власні перспективи та/або шляхи, коли це необхідно. Щоб сприяти такому відношенню, студентам доручили зробити презентацію деяких підтем курсу, за допомогою якої вони могли прислухатися один до одного, ділитися ідеями, обмінюватися аргументами та бути відкритими до відгуків і виправлень своїх ровесників.

Перший етап роботи передбачав заповнення анкети. Студенти вчилися навичок критичного мислення, тобто які дії потрібно робити само-

стійно. Вивчали частини ділового листування, пошук моделі ділового листа.

На другому етапі студенти презентували частини ділових листів, надаючи відгуки один одному. При цьому навчалися критично ставитися до своїх та інших презентацій. Студентам роздали анкети, в яких їх запитували, як би вони оцінили виконання поставлених завдань.

Третій етап передбачав представлення студентами листів-запитів, надаючи відгуки та коментарі один до одного. Студенти заповнювали анкети, аналізуючи своє ставлення до представлення ідей іншими.

Респондентами були 15 студентів п'ятого семестру з освітнього компоненту «Іноземна мова за професійним спрямуванням» ЛНТУ.

На початку експериментальної роботи здобувачам освіти було поставлено три запитання:

1. Які кроки Ви робили, коли збиралися вивчати певну тему в діловому листуванні?
2. Які запитання Ви ставили, вивчаючи модель ділового листа?
3. Які запитання ви ставили одногрупникам, коли заслуховували презентацію про ділове листування?

Як показано в таблиці 1 першу дію, яка є основною характеристикою критичного мис-

Таблиця 1

Дії, вжиті під час бажання дізнатися про певну тему написання листа

№	Запитання	Частота відповідей	Критичний тип мислення, дія
1	Визначення та мета	5	Критичний тип мислення
2	Розуміння змісту	1	Прояви критичного мислення
3	Дивлячись на модель листа	2	Прояви критичного мислення
4	Написати лист самостійно	1	Прояви критичного мислення
5	Визначення теми	1	Прояви критичного мислення
6	Перегляд Інтернету для отримання матеріалів або пошуку відповідей	4	Прояви критичного мислення
7	Слухання лекції	1	Прояви критичного мислення

Таблиця 2

Запитання вжиті під час під час читання зразка ділового листа

№	Запитання	Частота відповідей	Критичний тип мислення, дія
1	Коли вживається цей вислів?	1	Аналіз
2	Для кого цей зразок?	2	Аналіз
3	Що має бути в діловому листі?	3	Аналіз
4	Яка модель найчастіше використовується?	2	Аналіз
5	Який тип листа найефективніший?	4	Аналіз
6	Що таке структура ділового листа?	3	Оцінка
7	Який тип листа найефективніший	5	Оцінка
8	Як написати правильний лист, який приваблює увагу читачів	3	Висновок

Запитання під час прослуховування виступу одnogрупника

№	Запитання	Частота відповідей	Критичний тип мислення, дія
1	Чому використовується ця модель листа	3	Оцінка
2	Яка різниця між моделлю Анни і Валерії?	5	Аналіз
3	Звідки це взято?	2	Оцінка
4	Як організовано ідеї?	1	Аналіз
5	Чи такий лист, імовірно, буде розглянуто прийнятним для адресата?	3	Оцінка
6	Який метод потрібно використовувати для того, щоб змусити його працювати добре?	1	Не критичний акт мислення
7	Який план було розроблено для побудови мережі написання листів?	1	Не критичний акт мислення

лення, виконали лише п'ять респондентів. Більшість з них одразу перейшли до зразка листа або переглядали Інтернет, щоб отримати матеріали. Хоча ці вчинки є проявом критичного мислення, це може бути свідоме передумання постановки мети.

Ще до початку навчання критичного мислення студенти виявили значну свідомість критичного міркування. Таким чином, питання № 1, 2, 3, 4, 5 очевидно, є аналітичними актами, застосованими для критики зразка ділового листа. Питання № 6, 7 є відображенням їхнього оцінювального ставлення, а № 8 є актом висновку, який чітко позначає критичне ставлення студентів.

У таблиці 3 представлено їхні запитання під час критики презентації одnogрупників.

Як показано в таблиці 3, студенти стверджували, що вчинили кілька дій, які відображають їхнє критичне ставлення. Зокрема, акти № 1, 3 свідчать про оціночне ставлення до виступу одnogрупника, а дії № 2, 4, 5 – про аналітичне ставлення. Однак звідси стає зрозуміло, що студентам ще належить проявити відкритість. Чому вони не проявилися, мабуть, тому що вони ніколи не отримували жодних інструкцій чи навчання щодо відкритості.

Для того, аби впровадити критичне мислення в ЗВО, передовсім необхідно самому викладачу навчитися мислити критично. Недостатньо просто прочитати про процедури, навички критичного мислення, необхідно стати особистістю, яка може та вміє мислити критично, а це потребує значних зусиль з боку людини: себе змінювати важко, довго та енергетично затратно.

Висновки. Отже, як виявилось в цьому дослідженні, лише деякі студенти ефективно використовують свою риторичку та вміння підвищувати якість критичного мислення. Попередні знання також є значним фактором, що впливає на те, наскільки добре розвивається критичне мислення та міркування.

У письмовій формі студент має можливість краще визначати діапазон і глибину попередніх знань або оволодіння предметом, щоб досягти успіху у розвитку своїх навичок критичного мислення при вивченні англійської мови. Мова також відіграє важливу роль для легкості вираження критичного мислення. Однак на диспропорції, що виникають у рівні критичного мислення, певною мірою позначається володіння темою, яка розглядається в роботі студента. Чим кращі знання він має, тим вираження критичного мислення більш помітне.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калиняк Б., Морська Н. Розвиток критичного мислення на заняттях англійської мови за професійним спрямуванням у ЗВО технічного профілю. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія «Філологічні науки»*. 2020. 187, 660–664.
2. Козира В. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів. Тернопіль ТОКІШПО. 2017. 60 с.
3. Мединська С. Розвиток критичного мислення при формуванні іншомовної компетенції в підготовці фахівців для індустрії гостинності, туризму та міжнародного бізнесу. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2021. 1 (21), 198–204.
4. Пометун, О. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. 2, 89–98.
5. Цьома Н. Сутність та структура критичного мислення. Гуманізація навчально-виховного процесу. Слов'янськ, 2019. № 4 (96). С. 207–221.

6. Asyari M., Al Muhdar O.M.S., Susylo H., Ibrohim. Improving critical thinking skills through the integration of problem-based learning and group research. *International Journal for the Study of Lessons and Teaching*. 2016. 5(1),36–44. <https://doi.org/10.1108/IJLLS-10-2014-0042>

7. Yakobus Bustami, Aloysius Duran Corebima. Impact of JiRQA learning strategy on critical thinking skills of multi-ethnic higher education students, Indonesia. *International Journal of Humanities, Social Sciences and Education (IJHSSE)*. 2017. 4(3). 13–22.

REFERENCES

1. Kalyniak, B., Morska, N. (2020). Rozvytok krytychnoho myslennia na zaniattiakh anhliiskoi movy za profesiinym spriamuvanniam u ZVO tekhnichnoho profilu [Development of critical thinking in English language classes with a professional direction in the Technical Higher Education Institution. *Scientific notes of the Kirovohrad State Pedagogical University named after In Vinnychenko. Series «Philological Sciences»*, 187, 660–664. [in Ukrainian]

2. Kozyra V. (2017). Tekhnolohiia rozvytku krytychnoho myslennia u navchalnomu protsesi: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv . [Technology for the development of critical thinking in the educational process: a teaching and methodical guide for teachers]. Ternopil TOKIPPO. 60 p. [in Ukrainian]

3. Medinska, S. (2021). Rozvytok krytychnoho myslennia pry formuvanni inshomovnoi kompetentsii v pidhotovtsi fakhivtsiv dlia industrii hostynnosti, turyzmu ta mizhnarodnoho biznesu [The development of critical thinking in the formation of foreign language competence in the training of specialists for the hospitality industry, tourism and international business]. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series «Pedagogy and Psychology»*, 1 (21), 198–204. [in Ukrainian]

4. Pometun, O. (2018). Krytychne myslennia yak pedahohichnyi fenomen. [Critical thinking as a pedagogical phenomenon]. *Ukrainian Pedagogical Journal*, 2, 89–98. [in Ukrainian]

5. Tsyoma N. (2019). Sutnist ta struktura krytychnoho myslennia [The essence and structure of critical thinking]. Humanization of the educational process. Slavyansk, No. 4 (96). P. 207–221. [in Ukrainian]

6. Asyari M, Al Muhdar OMS, Susylo H, Ibrohim (2016). Improving critical thinking skills through the integration of problem-based learning and group research. *International Journal for the Study of Lessons and Teaching*. 5(1), 36–44. <https://doi.org/10.1108/IJLLS-10-2014-0042>

7. Yakobus Bustami, Aloysius Duran Corebima (2017). Impact of JiRQA learning strategy on critical thinking skills of multi-ethnic higher education students, Indonesia. *International Journal of Humanities, Social Sciences and Education (IJHSSE)*. 4(3). 13–22.